

MONTSERRAT OBIOLS BOU

**EL MONACAT FEMENÍ EN LA CATALUNYA MEDIEVAL:
SANTA MARIA DE VALLDAURA (1241-1399)**

Tesi de doctorat de Montserrat Obiols Bou, dirigida per la doctora Mª Milagros Rivera Garretas.

Volum primer

Departament de Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica.
Facultat de Geografia i Història
Programa doctorat: '96 '97, "Poder i societat a l'edat mitjana"
Títol: Història Medieval
Universitat de Barcelona, març 2005

INDEX DE L' ESTUDI (VOLUM I i II)

ÍNDIX	3
INTRODUCCIÓ	11
Abreviatures utilitzades	15
I. FONTS I BIBLIOGRAFIA	19
A. FONTS INÈDITES	19
1. Archivo Histórico Nacional de Madrid	19
1.1 Sección Clero	19
- Archivo Santa María de Valldaura	19
- Archivo Santa María de Montbenet	19
- Archivo Santa María de Vallbona	19
1.2 Sección Sellos	19
1.3 Sección Códices.....	19
2. Arxiu de la Corona d' Aragó de Barcelona.....	19
3. Arxiu Capitular de la Seu d' Urgell	20
4. Arxiu Capitular de Vic	20
5. Archivio Segreto Vaticano	20
6. Arxiu Frares Franciscans de Barcelona	20
7. Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona.....	20
8. Arxiu Històric de la ciutat de Manresa	20
9. Arxiu Diocesà de Solsona	21
10. Arxiu Diocesà de Barcelona	21
11. Biblioteca de Catalunya	21
12. Biblioteca de la Universitat de Barcelona	21
13. Biblioteca Provincial de Tarragona	21
B. FONTS PUBLICADES	22
C. BIBLIOGRAFIA	27

II. LES DONES DE L'ORDE DEL CISTER: DEL SEGLE XII AL SEGLE XIV

A. ENTORN A L'ESPIRITUALITAT FEMENINA MEDIEVAL ..	63
a) Els moviments espirituals i la seva evolució	63
b) L'espiritualitat de les dones medievals	81
1. Les escriptores medievals: les seves pròpies veus	85
2. Monges i canoneses: les veus dels segles X al XII	87
3. Escriptores medievals en el moviment beguinal	93
4. Escriptores dins l'Orde del Cister	103
c) El monacat i l'espiritualitat de les dones en el context de l'Orde del Cister (segles XI al XIII).....	106
a. Procés de participació de les dones en els moviments vers el monacat a inicis de l'Edat Mitjana	107
b. La situació del monacat femení en els segles VIII al XI	107
c. Les dones en els moviments renovadors, les noves ordes, en els segles XII i XIII	114
1. Les eremites	119
2. La sortida de l'eremitisme	124
3. La sortida del eremitisme vers l'Orde del Cister	125
4. Les petites comunitats cenobítiques femenines en els segles XII i XIII	127
B. LES DONES I L'ORDE DEL CISTER	136
a) Orígens, definició i fundació de l'Orde	136
b) Filiació, afiliació i implantació d'abadies	145
c) La inserció de les dones a l' Orde del Cister	147
1. Jully-les -Nonnais : primer priorat femení	152
2. Tart: la primera abadia femenina i casa-mare	153
d) Afiliació, filiació i fundacions de comunitats femenines del Cister a Catalunya	158
e) Procés de filiació dels monestirs cistercencs de dones a Catalunya	164

III. EL MONESTIR DE SANTA MARIA DE VALLDAURA	171
(1241-1399)	
A. FUNDACIÓ DEL MONESTIR	171
1. Orígens de la comunitat cenobítica	171
2. La fundació del monestir, motius i primeres donacions	175
3. Les <i>domnas</i> nobles fundadores i protectores del monestir	190
B. LA COMUNITAT CENOBÍTICA	204
1. Les abadesses	207
a. L'elecció d'abadessa	208
b. Les abadesses de Santa Maria de Valldaura	210
2. Les monges	227
2.1 Les prioeres	228
2.2 Altres càrrecs	229
3. Raimon Llull: descripció d'una comunitat cistercenca	233
C. CRISI, RUPTURA I DIVISIÓ DEL MONESTIR	240
a) Els fets precedents al possible trasllat del monestir a Berga	240
b) Un conflicte: una violència de poder i de gènere	242
c) Els contactes amb el bisbat d'Urgell	247
d) L'ajuda del rei Alfons i conflictes amb els Fra Menors de Berga	249
e) Separació i divisió del monestir	253
f) El segon i definitiu trasllat: ara a Manresa l'any 1399.....	255
D. LA CLAUSURA: UNA ALTRA VIOLÈNCIA DE PODER, DRET I GÈNERE	259
1. La situació: anys de fam i Pesta Negra	259
2. La clausura en el monestir de Santa Maria de Valldaura	262
a. Valldaura, un monestir fundat <i>in loco periculoso</i>	262
b. La clausura i l'Orde del Cister	266
c. La " <i>Decretal periculoso</i> " de 1298	273

d.	Algunes respostes, visions i llegendes de dones de monestirs	282
e.	Christine de Pizan, la veu, la denúncia i l'esperança	286
IV.	FORMACIÓ, ESTRUCTURA, EXPLOTACIÓ I GESTIÓ DEL PATRIMONI DEL MONESTIR	291
1.	ÀREA GEOGRÀFICA	292
a)	Zona del Berguedà i comarques properes	292
b)	Zona de l'Anoia i la Segarra	293
2.	PROCÉS DE POLÍTICA ADQUISITIVA DEL MONESTIR	295
A.	Descripció del procés de formació del patrimoni: fases	295
B.	Estructuració del patrimoni del monestir	299
1.	Zones més properes al monestir: Olvan i La Quar	299
a)	L'espai on es va fundar el monestir: Olvan, La Quar	299
b)	Les cases a la vila de Berga	300.
c)	El castell de Montmajor	302.
d)	Les propietats i rendes a la baronia de la Portella	303
e)	Propietats a Santa Maria de Matamala i Lluçà	307
f)	Propietas a Sant Sadurní de Rotgers	311
g)	Patrimoni a Santa Eulàlia de Berga	314
h)	Rendes del mercat del castell de Peramea	315
i)	Rendes d'un censal a la ciutat de Barcelona	316
j)	Patrimoni i rendes a la Vall d'Hostoles i Cartellà	318
2.	Patrimoni a zones allunyades del monestir	330
2.1	El domini del castells de Puigdemàger i Solanelles	330
2.2	El domini de castell de Sent Domí	354
3.	Les esglésies	359
3.	MODES D'ADQUISICIÓ DE LA PROPIETAT	361
A.	Les donacions	362
B.	Les compres	369
C.	Els bescanvis	371

4. ORGANITZACIÓ, EXPLOTACIÓ I GESTIÓ DEL PATRIMONI	373
a) El Cister i la peculiaritat en els monestirs femenins	373
b) Com es plantejà la gestió	375
A. SISTEMES DE GESTIÓ DEL PATRIMONI	376
1. El domini senyorial de Puigdemager i Solanelles	376
2. El domini senyorial de Sent Domí	384
3. L'entorn immediat del monestir	388
4. Sant Sadurní de Rotgers	391
5. Santa Maria de Matamala	394
6. Els masos de Fàbrica	397
7. Les cases de Berga	399
B. RENDES I CENSALS	402
a) Rendes del castell de Montmajor i sal de Cardona	402
b) “ del mercat del castell de Peramea	403
c) “ del censal de Barcelona	403
d) “ de censals a la Vall d'Hostoles i Cartellà	404
e) Altres rendes	404
 CONCLUSIONS	 407
APÈNDIXS	413
MAPES	431
QUADRES	439
ESQUEMES DE LLINATGES	452
 VOLUM II	
COL·LECCIÓ DIPLOMÀTICA	
APÈNDIXS	

Un d'entre altres models, diferent, per interpretar i reflexionar sobre el possible origen de l'entorn espiritual femení medieval ...

“Como es sabido, la tradición descubre a María Magdalena trasladada, después de la Resurrección y de modo milagroso (o también por barco) al Mediodía francés, en compañía de Marta, Lázaro y Maximino. Se piensa que tuvo una vida misionera, evangelizando en Provenza. Pero existe también la tradición que le atribuye una vida eremítica intensa precisamente en esta zona. Las mismas tradiciones localizan su primera tumba en Aix de Provenza”. (...) El “Camino Jacobeo” procedente de Italia atravesaba precisamente este lugar para enlazar en Arlés con los demás “caminos” menores, constituyendo así la “vía Tolosana” o “cuarto camino de Santiago”. Así pues, al comenzar podían y debían visitar la antigua sepultura de María Magdalena. Pero sus restos mortales - según cuentan las antiguas tradiciones- fueron trasladados a Vézelay, en tiempos de Carlos el Calvo (823-877) por miedo a los sarracenos”.

“María Magdalena llegó por mar, desde Jerusalén a tierras de Provenza, desembarcando en el puerto de Marsella después de la Ascensión del Señor, en compañía de Maximino, discípulo de Cristo y otros discípulos. En esta tierra llevó una vida solitaria durante varios años, hasta que el mismo Maximino, obispo de Aix, le dio sepultura en esta ciudad...”

“ Pero además, y esto nos interesa muy particularmente, toda la geografía del oeste europeo quedó sembrada de iglesias, hospitales, ermitas... bajo su advocación . (...) Solamente en Euskalherria, encontramos unos 155 lugares conocidos, dedicados a la Magdalena, además de los muchos que el tiempo ha borrado”.

“ Hacia el año 1000 se produjo un movimiento en Francia, que se llamó de la *restauración de la mujer*. Guillermo de Aquitania, primer trovador cortesano sería uno de los exponentes más claros. En el campo religioso ocurrió algo similar; como Geoffroy de Vendôme, que escribió un sermón lleno de datos e ideas sobre la Santa “*En honor de la bienaventurada María Magdalena*” (1105); Marbode de Rennes, Hugo de Saint-Victor (+1141) y otros escribieron y predicaron sobre ella influyendo mucho en la espiritualidad de la época. Vitale de Savigny (+1122), Erico di Losanna (+1145)... comenzaron un tipo de fundaciones inspiradas en María de Magdala (...) Se conocen con el nombre de *la Magdalena*, muchos monasterios autónomos y sencillos fundados bajo un espíritu penitente (...) Se reconocían con los nombres de *damas blancas o de la penitencia, Madelonnettes* (...) Pero entre todo este tipo de fundaciones tendríamos que distinguir por su originalidad e inspiración magdaleniense la de Roberto de Arbrissel, que dedicó gran parte de su vida a la predicación itinerante y a la vida eremítica en el bosque de Craon (Bas Maine) (...) En este ambiente, después y desde esta experiencia eremítica pero sin abandonarla, nació el monasterio doble de Fontevraud”.

MARIA JOSÉ ARANA: “*María Magdalena y las demás mujeres*”. *La espiritualidad de la Magdalena vivida por las mujeres en la Edad Media*. En FE Y TEOLOGÍA EN LA HISTORIA. Abadía Montserrat, 1997.
(seguint l'obra i notes de V. SAXER, 1939 i de M.BRAVO LOZANO, 1989)